

MIELIPITEIDEN MÄÄRÄ JA AKTIIVISUUS

Antti Eskola

1. Muuttujan käyttö tähänastisissa tutkimuksissa

Valitsijamiesvaalien ylioppilasäänestäjiä koskevassa väitöskirjassaan Pesonen (1958) on tarkastellut mm. haastateltujen henkilöiden mielipiteiden määrää ja sen riippuvuutta eräistä seikoista. Hänen lähtökohtanaan on se amerikkalaisissa tutkimuksissa tehty havainto, että poliittisesti aktiivisilla tai politiikasta kiinnostuneilla henkilöillä on mielipiteitä poliittisista kysymyksistä enemmän kuin passiivisilla ja vähän kiinnostuneilla. Pesonen toteaa tämän pitävän paikkansa myös hänen omassa aineistossaan ja havaitsee lisäksi, että miehillä on poliittisia mielipiteitä enemmän kuin naisilla. Kiinnostavampia kuin nämä varsinaiset tulokset ovat sosiologian yleisen teorian kannalta ehkä mielipiteiden määrä sinänsä, variaabelina, sekä tapa, jolla Pesonen tätä muuttujaa mittaa. Tätä tarkoitusta varten hän laati summaasteikon viidestä eri kysymyksestä.¹ Henkilön pisteluku asteikolla on yhtä kuin niiden kysymysten määrä, joihin hän ei ole osannut vastata. Lopullisessa asteikossa luokkia on yhdistetty.

Jotta tällainen asteikko olisi käyttökelpoinen, pitäisi siihen kuuluvien osakysymysten korreloitua niin, että eräät henkilöt yleensä kysymyksestä riippumatta osaavat vastata, ja eräät muut kysymyksestä riippumatta eivät osaa vastata. Pesonen ei esitä tietoja asteikkonsa osakysymysten interkorrelaatioista eikä koko asteikon reliabiliteetista. Ilmeisesti mittaus on kuitenkin ollut melko luotettavaa, koska asteikko korreloi muihin muuttujiin. Mittausmahdollisuuksista huolimatta ei tätä kätevää ideaa kuitenkaan ole sovellettu muissa suomalaisissa haastattelututkimuksissa, vaikka se eräissä tapauksissa olisi saattanut olla varsin käyttökelpoinen. Mm. Seppäsen (1958) ja Laakkosen (1958) tutkimuksissa operoidaan suureksi osaksi avovastauksisilla mielipidekysymyksillä. Varsinkin edellisessä työssä toistuu usein tilanne, jossa toisella vertailtavista osaryhmistä, ammattiyhdistysaktiivisilla, on kysytystä asiasta selvä mielipide, toisen ryhmän eli ammattiyhdistyspassiivisten vastausten taas ollessa »mitäänsanomattomia» (Seppänen 1958, esim. taulukot 31, 32, 34, 61, 63 jne.). Seppäsen analyysi olisi epäilemättä huomattavasti selkeytynyt jos tämä yleinen säännönmukaisuus olisi todettu vain yhden ainoan kerran ja yleisessä muodossa, esim. juuri mielipiteiden määrää

¹ Esim. »Mitä mieltä Te olette maan asioiden hoidosta viime aikoina?», »Kenen arvellette tulevan tasavallan presidentiksi ensi helmikuussa?», tai »Mitä mieltä ylimalkaan olitte eri presidenttiehdokkaiden hyväksi tehdystä vaalipropagandasta?».

mittaavan asteikon avulla. Kontrolloimalla tämän jälkeen mielipiteiden yleinen määrä olisivat aktiivisten ja passiivisten väliset yksityiskohtaiset, laadulliset mielipide-erot ehkä tulleet selvemmin esiin, ja koko kuva näin tarkentunut ja terävöitynyt. Muista tutkimuksista voisi poimia vastaavanlaisia esimerkkejä. Nämä spekulatiiviset huomautukset on tarkoitettu esimerkiksi siitä, miten mielipiteiden määrää voitaisiin haastattelututkimuksissa käyttää ehkä varsin hyödyllisenä muuttujana.

2. Tutkimustehtävä ja aineisto

Tämän artikkelin¹ tarkoituksena on antaa joitakin tähänastista täsmällisempiä tietoja mielipiteiden ja »mielipiteettömyyden» mahdollisesta kasautumisesta, jota edellä käsitelty mielipidekysymysten positiivinen interkorreloituminen merkitsee. Vastausta etsitään lähinnä kahteen kysymykseen: (1) Kuinka luotettavasti mielipiteiden määrää voidaan mitata? ja (2) Mikä on mielipiteiden määrän suhde tiedolliseen ja sosiaaliseen aktiivisuuteen?

Pääasiallisena aineistona on eräs Suomen Gallupin v. 1954 keräämä haastattelumateriaali. Tutkimus kohdistui koko maan 17—45 vuotiaaseen miespuoliseen väestöön, ja sen tarkoituksena oli selvittää eräitä maanpuolustukseen liittyviä asenneongelmia. Tuloksia on esitelty eri yhteyksissä (Valtanen 1954 ja 1957; Eskola 1961). Tarkistusaineistona käytetään Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan asettaman maanpuolustus- ja väestönsuojelutoimikunnan aloitteesta v. 1959 postikyselyn avulla kerättyä materiaalia. Tämäkin tutkimus kohdistui maanpuolustusasenteisiin, mutta tutkimuksen kohteena olivat tällä kerralla miesylioppilaat. Myös tämän tutkimuksen varsinaisia tuloksia on esitelty toisissa yhteyksissä (Pesonen 1960; Eskola 1961). Jälkimmäinen aineisto tarjoaa hyvän kontrollimahdollisuuden nimenomaan siksi, että se on kerätty postikyselyn avulla ja että se koostuu koulunkäynnin suhteen samanlaisista yksilöistä. Kuitenkin aineistot ovat samanlaisia siinä suhteessa, että kummassakin tutkimuksessa selviteltiin samaa aihepiiriä, joskin erilaisin kysymyksin.

3. Miten luotettavasti mielipiteiden määrää voidaan mitata?

Sosiaalista osallistumista koskevissa tutkimuksissa on todettu »mielipiteettömyyden» kumulatiivista luonnetta vastaava ilmiö: harrastusten ja osallistumisen kasautuminen (Allardt, Jartti, Jyrkilä ja Littunen, 1958 a ja b). Tutkimus on tässä suhteessa kulkenut ikäänkuin vaiheittain. Aluksi on huomattu erilaisten osallistumismuotojen yleensä korreloivan keskenään, sitten todettu tästä säännöstä poikkeuksia, ja lopuksi päädytty täsmällisempään käsitykseen, jonka mukaan on puhuttava esim. harrastusten faktorirakenteesta

¹ Tässä artikkelissa esitetyt empiiriset tiedot perustuvat aineistoihin, jotka majuri Jaakko Valtanen ja toht. Pertti Pesonen ovat ystävällisesti luovuttaneet käyttöni toisintanalyysiä varten. Yrjö Littunen ja Pertti Pesonen ovat lukeneet käsikirjoituksen tehden siihen eräitä korjauksia.

(Piepponen 1960).¹ Todennäköisesti myös mielipiteiden ja mielipiteettömyyden kasautumisella on omat rajansa, ja tämäkin ilmiö siis voi olla parhaiten kuvattavissa faktoriteoriaa muistuttavan käsiterakennelman avulla. Ennenkuin tämän laatuista tarkennuksia voidaan tehdä on kuitenkin tiedettävä, mitä suuruusluokkaa eri mielipidekysymysten väliset, »jokin vastaus»—»ei mitään vastausta» -luokittelun perusteella saadut interkorrelaatiot yleensä ovat, ja kuinka paljon korrelaatioiden suuruus vaihtelee kysymysten kohdistuessa erilaisiin asioihin. Tätä varten valittiin edellisestä, koko maata edustavasta haastatteluaineistosta seuraavat avovastauksiset kysymykset:

1. »Minkälaisia tilaisuuksia toivoisitte enemmän järjestettävän tällä paikkakunnalla?»
2. »Mikä Teistä on yleensä pahin vika tai puute maamme nuorisotyössä?»
3. »Mitä pitäisitte suomalaisen demokratian etuina tai parhaina puolina?»
4. »Entä suomalaisen demokratian pahimpina heikkouksina?»
5. »Mitä ikäviä puolia tai ajatuksia isänmaallisuuden aate tuo mieleenne?»

Kysymysten väliset riippuvuussuhteet on esitetty taulukossa 1. Jokainen suhde on χ^2 -testin mukaan merkitsevä 0.1 % tasolla.

TAULUKKO 1. Viiden avovastauksisen kysymyksen (ks. edellä) väliset kontingenssikertoimet; koko maata edustava aineisto.

	1.	2.	3.	4.
2.	.39			
3.	.26	.27		
4.	.21	.32	.35	
5.	.17	.26	.35	.28

Taulukosta kannattaa erityisesti panna merkille kysymysten 3 ja 4 välinen kontingenssikerroin, joka on taulukon suurimpia. Se osoittaa, että asennoitumisen myönteisyyttä tai kielteisyyttä on tämän tapaisilla avoimilla kysymyksillä vaikea mitata, ellei yleistä kannanottamisen valmiutta kontrolloida. Henkilöllä, joka vastauksena kysymykseen 4 esittää mielipiteitään demokratian heikkouksista, ei silti tarvitse olla sen kielteisempää kuvaa suomalaisesta demokratiasta kuin sellaisella henkilöllä, joka ei osaa vastata tähän kysymykseen. Edellinen nimittäin osaa mainita jälkimmäistä todennäköisemmin myös suomalaisen demokratian hyviä puolia. Toisin sanoen, avoimilla kysymyksillä saadaan suoraan selville lähinnä kriittisyys tai mielipiteiden määrä; ei niinkään asenteiden ja mielipiteiden sisällöllisiä vivahteita. Voidaan tehdä virhe, jos kriittisyys ilman muuta samastetaan tyytymättömyyteen ja mielipiteettömyys tyytyväisyyteen. Tosin tyytyväisillä reaktioilla usein näyttää olevan mitäänsanomattoman mielipiteettömyyden luonne ja vain tyytymättömyyden ilmaukset ovat todella perusteltuja mielipiteitä. Tämä näkyy var-

¹ Periaatteessa samalla tavalla on kulkenut kehitys psykologisten kykytestien kohdalla: Spearmanin g-faktoriteoriasta siinä havaittujen poikkeusten kautta nykyiseen monifaktoriteoriaan (ks. Ahmavaara 1957, 66—73).

sin kauniisti Pesosen edellämainitusta tutkimuksesta, jossa tiedusteltiin mm. ylioppilaiden käsitystä maan sisäpolitiikan hoidosta. Vastaukset luokiteltiin niiden heijastaman tyytyväisyyden mukaan viiteen eri ryhmään. Yleisluontoisia, perustelemattomia reaktioita oli näissä ryhmissä seuraavat määrät:

Tyytyväisyyden asteikkoarvo	Perustelemattomia vastauksia
— 2 (»pään seiniä»)	17 %
— 1 (»toivomisen varaa»)	46 %
± 0 (»vaikea sanoa»)	69 %
+ 1 (»kohtalaista»)	63 %
+ 2 (»hoidettu hyvin»)	70 %

(Pesonen 1958, 74—81)

On siis paitsi toivottavaa myös mahdollista erottaa toisistaan aktiivinen, perusteltu tyytyväisyys ja tyytymättömyys ja toisaalta passiivinen, perustelematon tyytyväisyys ja tyytymättömyys. Varsinkin aktiivisuuden ja tyytyväisyyden välisiä suhteita tarkasteltaessa voi helposti syntyä harhaanjohtavia näennäiskorrelaatioita ellei tätä eroa tehdä.

Taulukon 1 perusteella voidaan jo antaa alustava vastaus kysymykseen, miten luotettavasti mielipiteiden määrä on mitattavissa. Taulukossa esitettyjen kontingenssikertoimien keskimääräinen suuruus on .29. Sijoittamalla tämä arvo Spearman-Brownin ennustuskaavaan (esim. Vahervuo 1956, 81) on arvioitavissa, että näistä viidestä kysymyksestä muodostetun summa-asteikon reliabiliteetti tulee olemaan suunnilleen .67. Kun asteikko sitten muodostettiin ja laskettiin puolustusmenetelmällä sen reliabiliteetti, saatiin arvoksi .65.

Toisesta edellä mainitusta, miesylioppilaita edustavasta aineistosta valittiin analyysiin myös viisi kysymystä:

1. »Mihin seikkoihin erityisesti kertausharjoituksissa tulisi kiinnittää huomio?»
2. »Mitä mieltä olet akateemisten reserviupseerikerhojen toiminnasta?»
3. »Millä tavoin haluaisit niiden toimintaa kehitettävän?»
4. »Mikä olisi mielestäsi suositeltavin tapa hoitaa puolustuslaitoksen tiedotustoimintaa?»
5. »Mikä puolustusvoimissa tai niiden toiminnassa kiinnostaa Sinua eniten?»

Kysymysten väliset kontingenssikertoimet on esitetty taulukossa 2. Kahdeksan voimakkainta riippuvuussuhdetta ovat χ^2 -testin mukaan merkitseviä 0.1 % tasolla, toiseksi heikoin 10 % tasolla, ja vain heikoimman kohdalla riippuvuus ei edes lähesty merkitsevää.¹

¹ Kysymysten 2 ja 3 välinen riippuvuussuhde ei ole täysin verrattavissa muihin, koska näihin kahteen kysymykseen ovat vastanneet lähinnä vain reserviupseerikerhojen toiminnassa mukana olleet henkilöt.

Mielipiteiden kasautuminen on tässä siis hieman heikompaa kuin edellisessä aineistossa. Kertoimien keskiarvo on .25, sen mukaan arvioitu asteikon reliabiliteetti .63, ja saatu empirinen reliabiliteetti hieman suurempi, eli .68.

TAULUKKO 2. Viiden avovastauksisen kysymyksen (ks. edellä) väliset kontingenssikertoimet; ylioppilasaineisto

	1.	2.	3.	4.
2.	.26			
3.	.24	.39		
4.	.25	.31	.29	
5.	.25	.13	.09	.26

Tämän laatuisten asteikkojen validiteettiinkin liittyy eräitä ongelmia. Periaatteessa on mahdollista esim. että näin kokoonpantu asteikko ei mittaa sitä mitä pitäisi, vaan lähinnä haastattelijoiden vaikutusta. Jos käytetään useita haastattelijoina voi korkeita interkorrelaatioita syntyä siten, että eräät haastattelijat yleensä saavat vastauksia avoimiin kysymyksiin, kun taas eräät toiset eivät saa. Taulukossa 1 ei tästä kuitenkaan näytä olevan kysymys, sillä ovathan molemmissa taulukoissa esitetyt kontingenssikertoimet suunnilleen samaa suuruusluokkaa, vaikka edellinen aineisto onkin saatu haastattelu-menettelmiä ja jälkimmäinen postikyselyä käyttäen.

Validiteettiin liittyy myös kysymys, mittaako tällainen asteikko loppujen lopuksi mitään muuta kuin koulunkäynnin määrää. Koska asenteisiin ja mielipiteisiin yleensä liittyy myös kognitiivinen osatekijä, on etukäteen oletettavissa, että koulunkäynti, tietojen mukaan valikoivana ja tietoja lisäävänä seikkana heijastuu mielipiteiden määrässä. Aineistojen vertailu kuitenkin viittaa siihen, että mielipiteiden määrä ei ole yksinomaan koulunkäyntierojen aiheuttama ilmiö. Jälkimmäinen aineisto oli koottu koulunkäynniltään homogeenisesta ylioppilasjoukosta. Jos mielipiteiden määrä olisi vain heijastusta koulunkäyntieroista, ja ylioppilasjoukko mielipiteiden määrän suhteen siis melko yhdenmukainen, ei mittarin reliabiliteetti voisi nousta yhtä korkeaksi kuin vastaavantapaisessa asteikossa heterogeenisemmän joukon ollessa kyseessä (ks. Sellitz ym. 1959, 181). Näinhän kuitenkin tapahtui. Tämä päättely tosin ei ole kovin vakuuttava, koska asteikot kuitenkin on muodostettu eri kysymyksistä. Mutta samaan johtopäätökseen päädytään myös suurempaa tietä, tarkastelemalla koko maata edustavassa aineistossa, miten paljon mielipiteiden määrä riippuu koulunkäynnistä. Tämä tieto on esitetty taulukossa 3, josta näkyy, että riippuvuutta on, mutta se ei ole kovin voimakas. Suhde ei ole läheskään niin voimakas, että voisimme sanoa kysymyksessä olevan vain yhden ja saman seikan, mutta se on niin voimakas, että koulunkäynti on syytä vakiodia kun mielipiteiden määrää korreloidaan muihin muuttujiin.

TAULUKKO 3. *Koulunkäynti ja mielipiteiden määrä; koko maata edustava aineisto*

Mielipiteiden määrä	Koulunkäynti:	
	Vain kansakoulu (278)	Enemmän kuin kansakoulu (96)
0—1	37	20
2—3	35	40
4—5	28	40
	100	100

Ne kysymykset, joiden välisiä riippuvuussuhteita taulukko 1 esittää, ovat eräässä mielessä melko yhdenmukaisia: kaikissa niissä on tiedusteltu kriittillisiä arviointeja eri asioiden hyvistä ja huonoista puolista. Emme tiedä ilman muuta, ulottuuko tässä kysymysjoukossa havaittu mielipiteiden kasautuminen myös sellaisiin kysymyksiin, joissa ei tiedustella juuri tämän tapaisia kannanottoja, vaan esim. todennäköisyysodotuksia, käsityksiä eri menettelytapojen paremmuudesta, perusteluja mielipiteisiin tms. Taulukossa 4 on esitetty kyseisen asteikon yhteydet kannanottoihin neljässä kysymyksessä, jotka luonteeltaan poikkeavat asteikon kysymyksistä. Kaksi ensimmäistä koskee eräänlaisia todennäköisyysodotuksia. Kahdessa seuraavassa tiedustellaan toimintapreferenssiä oletetussa tilanteessa, ja nämä kysymykset eivät ole avoimia kuten asteikossa käytetyt, vaan niissä on esitetty selvät vastausvaihtoehdot. Huomaamme, että asteikolla mitattu mielipiteiden määrä on selvässä yhteydessä kannanottamiseen myös näissä toisenlaatuisissa kysymyksissä.

TAULUKKO 4. *»Ei osaa sanoa» vastausten lukuisuus neljässä eri kysymyksessä jaoteltuna mielipiteiden määrää mittaavan asteikon ja koulunkäynnin mukaan*

Kysymys	Vain kansakoulu			Enemmän kuin kansakoulu		
	Kannanottoja			Kannanottoja		
	0—1 (103)	2—3 (97)	4—5 (78)	0—1 (19)	2—3 (38)	4—5 (39)
»Kummat luullaksenne lähitulevaisuudessa muodostuvat merkityksellisimmiksi, voimakkaat kansallisvaltiot vai useampien valtioiden laajemmat liitot?»	44 %	24 %	10 %	47 %	16 %	5 %
»Luuletteko, että lähimpien 5 vuoden aikana syttyy uusi suursota vai ei?»	23 %	16 %	13 %	37 %	13 %	8 %
»Pitäisittekö suotavana, että myös Suomi liittyisi liittoon joidenkin sopivien maiden kanssa, vai onko Teistä parempi, että Suomi pysyy kaikkien liittoutumien ulkopuolella?»	20 %	6 %	1 %	11 %	8 %	0 %
»Jos jokin suurvalta lännestä hyökkäisi maamme kautta, niin olisiko Teistä Suomen asetettava puolustuskannalle vai ei?»	18 %	13 %	5 %	16 %	13 %	7 %

Kumpikaan käytettävissä olevista aineistoista ei tarjoa mahdollisuutta tutkia, miten laajalle mielipiteiden kasautuminen ulottuu kysymysten aihepiirin vaihdellessa. Emme siis voi sanoa, onko samoilla henkilöillä keskimääräistä enemmän mielipiteitä sekä poliittisista, että esim. kasvatukseen liitty-

vistä, esteettisistä, moraalisisista tai uskonnollisista kysymyksistä. Mahdollisesti kasautuminen ei ulotu näin laajalle. Olemme kuitenkin voineet todeta, että yhden asia-alueen puitteissa mielipiteiden määrä on mitattavissa hyvin luotettavasti. Tässä käytetyt asteikot tosin ovat melko lyhyitä, kummasakin vain viisi osakysymystä, mutta voidaan arvioida (ks. Vahervuo 1956, 82—83), että jos meillä olisi ollut 12 osakysymystä ja niiden keskimääräinen riippuvuussuhde samaa suuruusluokkaa kuin tässäkin, olisi asteikon reliabiliteetti noussut jo .80 vaiheille. Varsin reliabeliin mittaukseen päästäneen siis jo suhteellisen pienellä kysymysmäärällä.

4. Mielipiteiden määrä ja aktiivisuus

On perusteltua olettaa, että sosiaalinen ja tiedollinen aktiivisuus ovat yhteydessä mielipiteiden määrään. Aktiivisuus tietojen hankinnassa ja sosiaalisessa osallistumisessa merkitsee kontakteja, ja kontaktit puolestaan kannanottoihin pakottavien virikkeiden ja kannanottoa helpottavan informaation saamista. Sitäpaitsi ihminen saa sosiaalisen osallistumisen kautta usein myös valmiita mielipiteitä (vrt. Festinger 1950). Niinpä onkin havaittu, että sosiaalinen osallistuminen lisää mm. äänestysaktiivisuutta eli valmiutta kannanottoihin poliittisissa kysymyksissä (ks. Lipset 1960, 179—219).

TAULUKKO 5. Mielipiteiden määrä ja aktiivisuus eri koulunkäyntiryhmissä; koko maata edustava aineisto

	Vain kansakoulu			Enemmän kuin kansakoulu		
	Kannanottoja			Kannanottoja		
	0—1 (103)	2—3 (97)	4—5 (78)	0—1 (19)	2—3 (38)	4—5 (39)
On joitakin harrastuksia	54 %	63 %	77 %	63 %	79 %	85 %
Kuuluu yhdistykseen tai järjestöihin	65 %	68 %	74 %	58 %	61 %	64 %
On käynyt vuoden aikana kokouksissa tms.	50 %	71 %	83 %	32 %	68 %	87 %
On käynyt vuoden aikana teatterissa	29 %	44 %	55 %	32 %	61 %	74 %
Käynyt vuoden aikana elokuvissa useammin kuin kerran kuukaudessa	47 %	40 %	47 %	68 %	63 %	54 %

Taulukossa 5 on esitetty, miten hypoteesi aktiivisuuden ja mielipiteiden määrän suhteesta pitää paikkansa tässä käsitellyssä, koko maata edustavassa aineistossa. Taulukossa havaitaan vain yksi selvä poikkeus: elokuvissa käynti ei ole oletetussa yhteydessä mielipiteiden määrään. Ylemmässä koulunkäyntiryhmässä suhde on pikemminkin päinvastainen. Tulos tuskin johtuu sattumasta, sillä myös harrastusten kasautumista tutkittaessa on todettu elokuvissa käynnin sopivan huonohkosti yleiseen sääntöön (Allardt, Jartti, Jyrkilä ja Littunen 1958 a, 66—68). Samoin Allardt ja Pesonen (1960) toteavat elokuvissakäynnin poikkeuksellisen aseman muihin osallistumisen muotoihin verrattuna. Taulukosta 5 voidaan vielä todeta, että pelkkä järjestöihin kuuluminen ei korreloi mielipiteiden määrään yhtä selvästi kuin varsinaisen osallistumisen, eli tässä tapauksessa kokouksissa käyminen. Mieli-

piteiden määrään vaikuttavat siis nimenomaan tiedollisen tai sosiaalisen aktiivisuuden tarjoamat virikkeet. Elokuviissa käyminen ei tällaisia näytä antavan, ei myöskään pelkkä jäsenyys järjestöissä.

Myös ylioppilasaineistossa mielipiteiden määrä on yhteydessä sosiaaliseen osallistumiseen (taulukko 6). On ymmärrettävää, että osallistuminen reserviupseeri- tai reservialiupseerikerhojen toimintaan on yhteydessä mielipiteiden määrään kaikkein voimakkaimmin, sillä onhan tässä kysymys maanpuolustustoimintaan liittyvien mielipiteiden määrästä, ja parissa asteikon kysymyksessä on tiedusteltu mielipiteitä nimenomaan reserviupseerikerhoista.

TAULUKKO 6. *Mielipiteiden määrä ja aktiivisuus; ylioppilasaineisto*

	Kannanottoja		
	0—2 (66)	3—4 (105)	5 (48)
Osallistunut osakunnan tai ylioppilasyhdistysten toimintaan	52 %	65 %	77 %
Harrastanut urheilua vähintään 3 kertaa lukukauden aikana	44 %	62 %	73 %
Osallistunut reserviupseeri- tai reservialiupseerikerhon toimintaan	12 %	30 %	48 %

Edellä saadut tulokset viittaavat siihen, että mielipiteiden määrä on jonkinlainen yleistä aktiivisuutta vastaava muuttuja mielipite- ja asennetasolla. Tällöin on odotettavissa, että mielipiteiden määrä saa muihin muuttujiin saman tapaisia korrelaatioita kuin aktiivisuuskin. Eräissä tutkimuksissa on havaittu yhteyttä aktiivisuuden ja puoluekannan välillä. Littunen on (1960) osoittanut, että tiedollinen aktiivisuus on käänteisessä suhteessa poliittiseen radikalismiin, kun taas sosiaalisen osallistumisen mukaan mitattu aktiivisuus on lähinnä nollakorrelaatiossa, mutta tyytymättömien ryhmässä jopa positiivisessa suhteessa radikalismiin. On siis odotettavissa, että myös mielipiteiden määrän ja radikalismin välillä on yhteyttä. Tämä pitää paikkansa, kuten nähdään taulukosta 7. SKDL:n kannattajilla on mielipiteitä enemmän kuin sosiaalidemokraateilla (χ^2 -testin mukaan $P < .02$). Taulukon luvuissa ovat mukana vain kansakoulun käyneet, joten mahdolliset koulunkäyntierot eivät voi vaikuttaa tulokseen.

TAULUKKO 7. *Vain kansakoulun käyneiden SKDL:n kannattajien ja sosiaalidemokraattien jakautuminen mielipiteiden määrän mukaan; koko maata edustava aineisto*

Kannanottoja	Puoluekanta	
	SKDL (41)	Sos.dem. (95)
0—1	19	44
2—3	49	27
4—5	32	29
	<u>100</u>	<u>100</u>

Littunen tulkitsee tuloksensa aktiivisuuden ja radikalismin välisestä yhteydestä siten, että radikaaleilla eli kommunisteilla on huonot tietoyhteydet yhteiskuntaan (tiedollinen passiivisuus), mutta hyvät ryhmän sisäiset yhteydet (sosiaalinen osallistuminen ainakin keskimääräistä). Vähemmän radi-

kaaleilla eli sosiaalidemokraateilla on paremmat yhteydet yhteiskuntaan, mutta ehkä huonommat ryhmän sisäiset yhteydet. Tämän tulokinnan ja taulukossa 7 esitetyn tuloksen mukaan mielipiteitä siis syntyisi eniten ryhmässä, jonka sisäiset tietoyhteydet ovat hyvät, mutta ulospäin suuntautuvat heikkomat. Olettamus on sopusoinnussa sen äänestystutkimuksista tutun havainnon kanssa, että äänestämisenä ilmenevä selvä poliittinen kannanotto on eristyneissä ryhmissä keskimääräistä yleisempää (Lipset, Lazarsfeld, Barton ja Linz 1954; Allardt 1956).

On järkevää olettaa, että hyvät ryhmän sisäiset yhteydet lisäävät mielipiteiden määrää. Sen sijaan ei ole ollenkaan yhtä selvää, että tiedollinen aktiivisuus ja sitä kautta saatu kosketus ryhmän ulkopuoliseen maailmaan olisivat esteenä mielipiteiden syntymiselle. Todennäköisesti ratkaiseva tekijä tässä on, missä määrin ryhmän ulkopuolelta saadut virikkeet ovat sopusoinnussa yksilön oman elämän ympäristön kanssa. Littunen (1960) olettaa, että »kun yhteiskunnassa vallitsevat toiminnan päämäärät tai elämänarvot ovat ristiriidassa yksilön omassa ympäristössä vallitsevien olosuhteiden kanssa, lisääntyy radikalismi». Vastaavasti voisimme tässä olettaa, että ulkoapäin esim. tiedollisen aktiivisuuden kautta saadut vaikutteet lisäävät mielipiteiden määrää, mikäli ne eivät ole ristiriidassa yksilön omassa ympäristössä vallitsevien olosuhteiden kanssa. Muussa tapauksessa ne voivat aiheuttaa ristikkäispainetta, passiivisuutta ja mielipiteettömyyttä. Todennäköisesti nykyisessä yhteiskunnassamme ristiriita ryhmän ulkopuolelta tulevien vaikutteiden ja yksilön elämän ympäristön välillä on suurin työväenluokassa ja vähe-nee siirryttäessä ylempiin yhteiskuntaluokkiin päin. Näin tulee ymmärrettäväksi, että vaikka sosiaalidemokraatit olisivatkin *tiedollisesti* kommunisteja aktiivisempia, on mielipiteiden määrä viimeksimainitussa, *sosiaalisesti* aktiivisemmässä ryhmässä silti suurempi.

Edellä esitettyjen ajatusten mukaan aktiivisuuden, puoluekannan ja mielipiteiden määrän väliset suhteet olisivat oikeistopuolueissa hieman toisenlaiset. Siellä nimenomaan tiedollisen aktiivisuuden pitäisi olla mielipiteiden määrään vaikuttava tekijä, koska ulkoapäin saadut vaikutteet eivät ole erityisessä ristiriidassa yksilön omassa ympäristössä vallitsevien olosuhteiden kanssa. Jos oikeistopuolueisiin kuuluvat ajatellaan jaetuksi kahteen ryhmään, maalaisliittolaisiin ja muihin, niin kumpi näistä ryhmistä sitten on aktiivisempi? Todennäköiseltä tuntuu, että maalaisliittolaiset vastaavat tässä SKDL:n ryhmää, eli ovat tiedollisesti passiivisempia, mutta sosiaalisesti ehkä aktiivisempiäkin kuin kokoomuksen ja kansanpuolueen kannattajat. Onhan maalaisliiton kannattajissa jo oman puolueensa jäseniä enemmän kuin mitä on minkään muun puolueen äänestäjissä (Nousiainen 1959, 34—37). Toisaalta taas kokoomukseen ja kansanpuolueeseen näyttää kuuluvan »parempiosaisempaa» — ja oletettavasti siis myös tiedollisesti aktiivisempaa — väestöä kuin maalaisliittoon (Nousiainen 1959, 37—43). On vaikea sanoa etukäteen, kumpi vaikuttaisi mielipiteiden määrään voimakkaammin, maalaisliittolais-

ten oletettu suurempi sosiaalinen aktiivisuus, vai muiden oikeistolaisten oletettu suurempi tiedollinen aktiivisuus. Taulukossa 8 esitetty tulos, jonka mukaan kokoomuslaisten ja kansanpuoluelaisten yhdistetyssä ryhmässä on mielipiteitä enemmän kuin maalaisliittolaisten ryhmässä (χ^2 -testin mukaan $P < .05$) viittaa siihen, että tiedollinen aktiivisuus olisi tässä tapauksessa tärkeämpi tekijä.

TAULUKKO 8. *Vain kansakoulun käyneiden maalaisliittolaisten sekä kokoomuksen ja kansanpuolueen kannattajien jakautuminen mielipiteiden määrän mukaan; koko maata edustava aineisto*

Kannanottoja	Puoluekanta	
	Maalaisliitto (50)	Kokoomus tai kansanpuolue (32)
0—1	32	34
2—3	44	19
4—5	24	47
	100	100

Vertaamalla keskenään taulukoissa 7 ja 8 esitettyjä lukuja voi todeta, että mielipiteiden määrä on suurin toisaalta kokoomuksen ja kansanpuolueen, toisaalta taas SKDL:n kannattajien joukossa. Jos edellä tämän seikan perusteluiksi esitetyt ajatukset pitävät paikkansa, olisi mielipiteiden laatu tai synty tapa näissä ryhmissä kuitenkin erilainen. Oikeistoryhmässä mielipiteet olisivat sen mukaan syntyneet lähinnä tiedollisen aktiivisuuden ja tiedollisten virikkeiden kautta, kun taas SKDL:n ryhmässä mielipiteet olisivat ryhmävaikutuksen, sosiaalisen osallistumisen tuotetta. Ajatuksen perustana olevia oletuksia puolueryhmien erilaisesta aktiivisuudesta on käytettävissä olevalla aineistolla vaikea osoittaa tosiksi, koska aineistoon ei sisälly mitään selviä tiedollisen aktiivisuuden mittoja. Taulukossa 5 esitetyistä aktiivisuusmuuttujista jäsenyys yhdistyksissä ja kokouksiin osallistuminen mittaavat melko selvästi sosiaalista osallistumista. Sen sijaan kaksi muuta mielipiteiden määrään korreloivaa muuttujaa, harrastusten olemassaolo ja teatterissa käyminen, ovat luonteeltaan epäselviä variaabeleita. Piepponen (1960, 46) mainitsee, että ihmiset käyvät teatterissa usein seurassa. Silti on luultavaa, että teatterissakäynti tarjoaa ainakin yhtä paljon tiedollisia tai sen luontoisia vaikutteita kuin sosiaalista kanssakäymistäkin. Harrastuksista taas tässä käsitellyssä aineistossa oli ensi sijalla urheilu, jota tuskin voidaan pitää erityisemmin tiedollisen aktiivisuuden mittana. Sen rinnalla, selvästi toisella sijalla olivat kuitenkin erilaiset musiikki-, kirjallisuus- ja taideharrastukset, jotka heijastavat tiedollista aktiivisuutta jo paljon enemmän. Ehkä voimme varovasti arvella, että teatterissakäyntiä ja harrastuksia tiedustelevat kysymykset mittaavat pikemminkin tiedollista kuin sosiaalista aktiivisuutta. Taulukossa 9 on esitetty aktiivisuusmuuttujien yhteydet puoluekantaan. Mukana ovat koulunkäyntierojen kontrolloimiseksi jälleen vain kansakoulun käyneet.

TAULUKKO 9. Aktiivisuuden suhde puoluekantaan; vain kansakoulun käyneet; koko maata edustavasta aineistosta

	Puoluekanta			
	SKDL (41)	Sos. dem. (95)	Maal. liitto (50)	Kok. ja kp. (32)
On joitakin harrastuksia	44 %	64 %	68 %	84 %
Kuuluu yhdistyksiin tai järjestöihin	78 %	64 %	76 %	72 %
On käynyt vuoden aikana kokouksissa tms.	85 %	68 %	84 %	69 %
On käynyt vuoden aikana teatterissa	44 %	44 %	54 %	63 %

Tulos vahvistaa esitettyjä tulkintoja. Mielipiteiden määrän suhteen kärki-ryhmät, toisaalta kokoomuksen ja kansanpuolueen kannattajat ja toisaalta kansandemokraatit, ovat tässäkin kärjessä, mutta aktiivisuuden laatuun nähdessä eri tahoilla: edellinen ryhmä asioissa, joiden katsottiin liittyvän lähinnä tiedolliseen aktiivisuuteen, jälkimmäinen ryhmä taas sosiaalisessa osallistumisessa. On siis johdonmukaista ajatella, että myös mielipiteet näissä ryhmissä ovat synnyltään eri laatuisia.

Tässä tehty erottelu tiedollisen aktiivisuuden ja sosiaalisen aktiivisuuden kautta syntyneiden mielipiteiden välillä ei ole suinkaan uusi. Siihenhän itse asiassa perustuvat ne monet sosiaalipsykologiset tutkimukset, joissa on vertailtu luento- tai ilmoitustyyppisen tiedotuksen ja toisaalta partisipaatioon pohjautuvan ryhmäkeskustelun ja -päätöksen suhteellista tehokkuutta mielipiteiden, asenteiden ja toimintatapojen muuttajana (esim. Coch ja French 1948; Levine ja Butler 1952).

Joitakin teoreettisia olettamuksia näistä asioista myös on esitetty. On katsottu mm., että pelkkä tietojen jakaminen on tehokkainta silloin, kun puuttuu muutoksen edellyttämää informaatiota, kun taas partisipaatio on tehokkainta tilanteissa, joissa muutosmotivaatio on heikko (Mann 1957). Kuitenkin on olemassa melko vähän tietoja siitä, mitä mielipiteiden ja asenteiden syntytavasta seuraa esim. niiden pysyvyyteen ja joustavuuteen nähden. Psykologit puhuvat usein jäykästä käyttäytymisestä. Sillä tarkoitetaan toimintaa, joka toistuu samanlaisena siitä huolimatta, että toiminnan muuttaminen uudessa tilanteessa olisi tarkoituksenmukaisempaa (Luchins ja Luchins 1959). Voisimme olettaa, että ryhmäpohjaiset mielipiteet ja asenteet ovat tässä mielessä jäykempiä kuin tiedollisiin virikkeisiin pohjautuvat. Edellistähän muuttuvat vain jos koko ryhmän asenteet ja normit muuttuvat, kun taas jälkimmäiset muuttuvat eri toimintatilanteissa saatujen tiedollisten kokemusten vaihdellessa. Mahdollisesti asenteiden syntytavasta seuraa jotakin myös niiden ekspressiivisyyteen ja instrumentaalisuuteen (ks. Allardt 1960) nähden. Järkevältä tuntuisi olettaa, että tiedolliset virikkeet luovat instrumentaalisempia asenteita kuin mitä ryhmän vaikutus tekee. Ero syntyvaltaan erilaisten mielipiteiden välillä ei käytännössä liene kuitenkaan niin suuri kuin aluksi voisi luulla. Eroa pienentää ennenkaikkea se tosiasia, että esim. joukkotiedotusvälineiden kautta saatujen tiedollisten virikkeiden

vaikutuksen edellytyksenä yleensä on monien muiden tekijöiden — myös sosiaalisesta osallistumisesta syntyvien — samansuuntainen vaikutus (ks. Klapper 1960, 1—9). Toisin sanoen, tiedollisten tai sosiaalisten tekijöiden synnyttämiä mielipiteitä on vaikea saada puhtaina esiin, koska mielipiteiden muodostumiseen tavallisesti vaikuttavat kummankin laatuiset tekijät samanaikaisesti. Nämä vaikeudet eivät kuitenkaan muuta sitä tosiasiaa, että ainakin mielipiteiden määrä sellaisenaan näyttää olevan mitattavissa luotettavalla tavalla.

LÄHDEKIRJALLISUUS

- Ahmavaara, Y.*: Henkisten kykyjemme rakenne. Porvoo 1957.
- Allardt, E.*: Social struktur och politisk aktivitet. Borgå 1956.
- Allardt, E.*: »Poliittisten asenteiden rakenteesta». *Politiikka*, 2, 1960, 186—192.
- Allardt, E., Jartti, P., Jyrkilä, F. ja Littunen, Y.*: Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne. Porvoo 1958 (a).
- Allardt, E., Jartti, P., Jyrkilä, F. ja Littunen, Y.*: »On the cumulative nature of leisure activities». *Acta Sociologica*, 3, 1958 (b), 165—172.
- Allardt, E. ja Pesonen, P.*: »Citizen participation in political life in Finland». *International Social Science Journal*, 12, 1960.
- Coch, L. ja French, J. R. P. Jr.*: »Overcoming resistance to change». *Human Relations*, 1, 1948, 512—532.
- Eskola, A.*: Yhteiskunnan säilyttämistä ja puolustamista koskevat arvostukset. 1961 (monistettu).
- Festinger, L.*: »Informal social communication.» *Psychological Review*, 57, 1950, 271—292.
- Klapper, J. T.*: The effects of mass communication. Glencoe, Illinois 1960.
- Laakkonen, V.*: Työntekijä ja teknillinen uudistus. Helsinki 1958.
- Levine, J. ja Butler, J.*: »Lecture vs. group decision in changing behavior». *Journal of Applied Psychology*, 36, 1952, 29—33.
- Lipset, S. M.*: Political man. Garden City, New York 1960.
- Lipset, S. M., Lazarsfeld, P. F., Barton, A. H. ja Linz, J.*: »The psychology of voting». G. Lindzeyn toim. teoksessa *Handbook of social psychology II*. Cambridge, Mass. 1954.
- Littunen, Y.*: »Aktiivisuus ja radikalismi». *Politiikka*, 2, 1960, 151—185.
- Luchins, A. S. ja Luchins, E. H.*: Rigidity of behavior. Eugene, Oregon 1959.
- Mann, F. C.*: »Studying and creating change: A means to understanding social organization». C. M. Arensbergin ym. toim. teoksessa *Research in human relations*. New York 1957.
- Nousiainen, J.*: Suomen poliittinen järjestelmä. Porvoo 1959.
- Pesonen, P.*: Valitsijamiesvaalien ylioppilasäänestäjät. Helsinki 1958.
- Pesonen, P.*: »Ylioppilaat ja maanpuolustus». *Politiikka*, 2, 1960, 20—41.
- Piepponen, P.*: Harrastusten valinta. Helsinki 1960.
- Selltiz, C., Jahoda, M., Deutsch, M. ja Cook, S. W.*: Research methods in social relations. Revised one-volume edition. New York 1959.
- Seppänen, P.*: Tehdas ja ammattiyhdistys. Helsinki 1958.
- Vahervuo, T.*: Psykometriikan metodeja II. Porvoo 1956.
- Valtanen, J.*: Maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja ylläpitämisen edellytykset ja mahdollisuudet erityisesti nuorison keskuudessa. Sotakorkeakoulun julkaisematon diplomityö 1954.
- Valtanen, J.*: Maanpuolustushenki — totaalisen sodan tärkein ase. Mikkeli 1957.